

Υαλόφρακτα και φυλακές: Οι διακηρύξεις ευημερούν - οι διατάξεις πάσχουν

του Κώστα Παπαδάκη

Η άξια πρωτοβουλία όσων είχαν τη σκέψη να ανακινήσουν επιτέλους το απάνθρωπο και αυταρχικό καθεστώς του υαλόφρακτου και του περιορισμού επικοινωνίας μεταξύ κρατουμένων και συνηγόρων στις φυλακές και στα αστυνομικά καταστήματα, έφερε ήδη τα πρώτα της αποτελέσματα καθώς ο Υπουργός Δικαιοσύνης εξήγγειλε την κατάργησή τους και ξεκίνησε την έμπρακτη αποξύλωση. Είναι όμως αυτό αρκετό

Στην Ελλάδα, πληθώρα **διακηρυκτικών διατάξεων** θα μπορούσε κανείς να εντοπίσει ως πηγή από την οποία απορρέει το δικαίωμα ελεύθερης και αδιαμεσολάβητης επικοινωνίας μεταξύ συνηγόρου και κρατουμένου. Ενδεικτικά κατονομάζονται οι κυριότερες πηγές.

1) Το άρθρο 6 παρ. 3, περίπτωση β' ης Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (**ΕΣΔΑ**), σύμφωνα με το οποίο *«κάθε κατηγορούμενος δικαιούται να διαθέτει το χρόνο και τις αναγκαίες ευκολίες για την προετοιμασία της υπεράσπισής του»*. Και η παράγραφος γ' σύμφωνα με την οποία *«κάθε κατηγορούμενος δικαιούται να υπερασπίσει ο ίδιος τον εαυτό του ή να αναθέσει την υπεράσπισή του σε συνήγορο της εκλογής του»*. Είναι προφανές ότι και στην έννοια της υπεράσπισης και στην έννοια των αναγκαίων ευκολιών συμπεριλαμβάνεται και η επικοινωνία του κρατουμένου με το δικηγόρο του, η οποία, για να μπορέσει να εκπληρώσει το σκοπό της θα πρέπει να είναι άμεση, δηλαδή αδιαμεσολάβητη, ελεύθερη, δηλαδή χωρίς περιορισμό και απαγόρευση, απόρρητη και εμπιστευτική.

2) Το άρθρο 20 παρ.1 του **Ελληνικού Συντάγματος**, σύμφωνα με το οποίο *«καθένας έχει δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας από τα δικαστήρια, και μπορεί να αναπτύξει σε αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα και τα συμφέροντά του, όπως ο νόμος ορίζει»*.

3) Οι διατάξεις των άρθρων 96 και επ. του **Κώδικα Ποινικής Δικονομίας**, με κυριότερη αυτή του άρθρου 100 παρ. 4 σύμφωνα με την οποία *«σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να απαγορευτεί η επικοινωνία του κατηγορουμένου με το συνήγορό του»*.

4) Από τη σκοπιά του δικηγορικού δικαίου τα άρθρα 38 και 45 του ν.δ. 3026/54 (**Κώδικα περί Δικηγόρων**) επιβάλλουν στις δικαστικές και στις υπόλοιπες αρχές της χώρας πλήρη σεβασμό, τιμή και ελευθερία στους δικηγόρους υπερασπιστές. Ενώ με το άρθρο 49 του Κώδικα περί Δικηγόρων καθιερώνεται η υποχρέωση του δικηγορικού απορρήτου ως λειτουργική υποχρέωση της δικηγορίας, η οποία μάλιστα φθάνει και στο σημείο να εξαιρεί το δικηγόρο από την υποχρέωση σωματικής έρευνας, κατασχέσεων εγγράφων, ερευνών κατ' οίκον και στο γραφείο του εφόσον ο δικηγόρος είναι πληρεξούσιος του κατηγορουμένου ή συνήγορος αυτού.

Ωστόσο, η ευημερία των παραπάνω διατάξεων δεν εγγυάται δυστυχώς κατ' ανάγκην και την εφαρμογή τους. Η κοινή πείρα στην καθημερινή ζωή με τις δεδομένες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που ζούμε, πολύ δε περισσότερο η πείρα από την καθημερινή μαχόμενη δικηγορία, καταδεικνύει ότι οι εξουσίες είτε μικρές είτε μεγάλες δεν εφαρμόζουν διακηρύξεις και αρχές, αλλά υπηρετούν συμφέροντα. Και δεν λειτουργούν μέσα από το στόχαστρο οποιασδήποτε κοσμοθεωρίας, αλλά μέσα

από τους δαιδάλους του καταναγκασμού και των κυρώσεων. Χωρίς αυτές, οι διακηρυκτικές διατάξεις απολήγουν ευχολόγια και περιγέλοι.

Στη χώρα μας, η πληθώρα των διακηρύξεων αποδείχθηκε ανεπαρκής για να καλύψει την πολύ σοβαρή νομοθετική αντινομία, που οδήγησε στην ύψωση των υαλόφρακτων, με μεγάλη μάλιστα ευθύνη τόσο από το σύνολο του κοινοβουλευτικού κόσμου όσο και από την ελίτ της - ελλειμματικής και ενσωματωμένης στην πλειονότητά της - νομικής διανόησης, που είτε μετείχε στη σύνταξη και εκπόνηση του περιεχομένου του σημερινού Σωφρονιστικού Κώδικα, είτε ανέχθηκε την εφαρμογή του.

Το δικαίωμα επισκέψεων σε κρατούμενους διέπεται από το άρθρο **52** του νόμου **2776/1999** (Σωφρονιστικός Κώδικας). Σύμφωνα με αυτό (§1) :

□ «Κάθε κρατούμενος δικαιούται να δέχεται..... επισκέψεις του συνηγόρου του χωρίς αριθμητικό ή χρονικό περιορισμό με την επιφύλαξη της παραγράφου 4 του παρόντος άρθρου»

Σύμφωνα όμως με την παράγραφο 4 του άρθρου 52 :

«Ο μέγιστος αριθμός των επισκέψεων, η διάρκεια και ο τρόπος επικοινωνίας, ο έλεγχος των επισκεπτών για λόγους ασφαλείας καθώς και άλλη λεπτομέρεια ρυθμίζονται από τον εσωτερικό Κανονισμό του καταστήματος ».

□ □

Η αρμοδιότητα για την σύνταξη του εσωτερικού κανονισμού δόθηκε με τον ίδιο νόμο στο Συμβούλιο Φυλακής, το οποίο υποβάλλει σχετική πρόταση στο Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο Φυλακών. Το τελευταίο με τη σειρά του υποβάλλει στον Υπουργό Δικαιοσύνης (άρθρα 8 παρ. 3 και 10 παρ. 5 ν. 2776/1999) το σχέδιο κανονισμού και ο Υπουργός είναι αρμόδιος για την έγκριση και κύρωσή του.

Όπως εύκολα μπορεί κανείς να διαπιστώσει ο νομοθέτης του Σωφρονιστικού Κώδικα **απεμπόλησε** με πολύ μεγάλη ευκολία τις παραπάνω Συνταγματικές αρχές και διακηρύξεις και **υπήγαγε στοιχειώδεις ελευθερίες** και δικαιώματα που αφορούν τόσο τον κατηγορούμενο και τα υπερασπιστικά του δικαιώματα όσο και το συνήγορο και την εκπλήρωση του θεσμικού και κοινωνικού του ρόλου αλλά τελικά και την ίδια τη δικαιοκρατική λειτουργία της δικαιοσύνης, **στον κανονιστικό έλεγχο** του Υπουργού Δικαιοσύνης, του Κ.Ε.Σ.Φ. και της διεύθυνσης των σωφρονιστικών καταστημάτων και μάλιστα τους παρείχε **ευρύτατη νομοθετική εξουσιοδότηση χωρίς κανέναν απολύτως περιορισμό.**

□ □

Το ακώλυτο της επικοινωνίας υποβιβάστηκε σε **«λεπτομέρεια»**, καλύφθηκε πίσω από την γενική διατύπωση «τρόπος επικοινωνίας», ενώ οι συνήγοροι βαπτίστηκαν και νομοθετικά ως εξ' ορισμού επικίνδυνοι για την ασφάλεια και δόθηκε το πράσινο φώς για τα περαιτέρω.

□ □

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι στα παραπάνω συμβούλια απουσιάζει κάθε έννοια κοινωνικού ελέγχου, δεδομένου ότι δεν προβλέπεται η συμμετοχή εκπροσώπων των Δικηγορικών Συλλόγων ή οποιουδήποτε άλλου κοινωνικού φορέα ευρύτερης αποδοχής. Σχετικά αιτήματα είχε υποβάλει ο Δικηγορικός Σύλλογος στον κ. Υπουργό Δικαιοσύνης παράλληλα και με την υποβολή του αιτήματος για κατάργηση των υαλόφρακτων τουλάχιστον από το Νοέμβριο του 2004, όταν αντιπροσωπεία της Επιτροπής για το σωφρονιστικό σύστημα του Δ.Σ.Α. είχε επισκεφθεί το σημερινό Υπουργό Δικαιοσύνης κ. Αναστάσιο Παπαληγούρα και του είχε θέσει τα ζητήματα αυτά συναντώντας την ευθεία και κάθετη άρνησή του.

Λίγα χρόνια μετά τη θέσπιση του ν. 2776/1999 προστέθηκε και η Υπουργική Απόφαση **58819/7.4.2003 Δικαιοσύνης «Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας Γενικών Καταστημάτων Κράτησης τύπου Α' και Β' (ΦΕΚ Β'463/17.4.2003).**

Με την παράγραφο 7 του άρθρου 21 αυτής («Επισκέψεις») ορίστηκε ότι :

*«Οι επισκέψεις πραγματοποιούνται σε ειδικό κατάλληλο χώρο του καταστήματος στον οποίο υπάρχει μόνο οπτικός έλεγχος. Οι επισκέψεις συζύγων και τέκνων πραγματοποιούνται σε ιδιαίτερο κατάλληλο χώρο του καταστήματος. **Υστερα από αίτημα κρατουμένου και άδεια του Συμβουλίου Φυλακής επιτρέπεται επισκεπτήριο σε χώρο χωρίς πλέγμα η άλλο διαχωριστικό μέσο.»***

□□

Δύο οι βασικές καινοτομίες της ρύθμισης :

A) Η καθιέρωση των διαχωριστικών και των πλεγμάτων **σε κανόνα** του τρόπου άσκησης επικοινωνίας και η δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας μόνο κατ εξαίρεση και

B) Η απροκάλυπτη και **χωρίς όρους μεταβίβαση** της νομοθετικής εξουσιοδότησης του ν. 276/1999 από τον Υπουργό προς το Συμβούλιο της Φυλακής.

Με την ελληνική εκδοχή της τρομοϋστερίας σε απόλυτη έξαρση, τη δίκη για την υπόθεση 17N να έχει μόλις αρχίσει, τους Ολυμπιακούς αγώνες σε αναμονή και την κοινή γνώμη εξουθενωμένη από την καθημερινή επικοινωνιακή πλύση και τον «προοδευτικό κόσμο» σε απόλυτη αδράνεια δεν θα μπορούσε κανείς να περιμένει κάτι διαφορετικό.

Δεν είναι τυχαίο ότι με αυτό το θεσμικό καθεστώς και την απόλυτη κοινωνική και πολιτική ανοχή του, το γεγονός ότι τα υαλόφρακτα άρχισαν να υψώνονται σε όλες τις ελληνικές φυλακές τη μία μετά την άλλη : Κορυδαλλός, Διαβατά, Κέρκυρα, Λάρισα, Μαλανδρίνο, Πάτρα είναι μερικές από τις μεγαλύτερες σε πληθυσμό κρατουμένων φυλακές της Ελλάδας που έχουν στηθεί υαλόφρακτα. Αλλά και το ίδιο συμβαίνει και σε κάθε φυλακή, η οποία κατασκευάζεται εκ νέου, εξαρχής ή ανακαινίζεται. Το ίδιο συμβαίνει και στα αστυνομικά τμήματα, αρχής γενομένης από τη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής, (Λεωφόρος Αλεξάνδρας 173, 7^{ος} όροφος), όπου η επικοινωνία συνηγόρου και κρατουμένου πραγματοποιείται και εκεί μέσω υαλόφρακτου.

Εξάλλου είναι γνωστό σε όσους ασκούν την καθημερινή μαχόμενη δικηγορία ότι οι αστυνομικοί και ένα μεγάλο μέρος του προσωπικού των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, είτε προσποιούνται ότι

αγνοούν, είτε αγνοούν πραγματικά το δικαίωμα του κρατουμένου να συνομιλεί κατ' ιδίαν, εμπιστευτικά και απόρρητα με το δικηγόρο του. Έτσι και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες λείπει το υαλόφρακτο και είναι δυνατή η άμεση επικοινωνία, συχνά οι συνήγοροι χρειάζεται να δίνουν μάχη με τον αξιωματικό Υπηρεσίας και με τους φρουρούς, οι οποίοι θεωρούν όχι μόνο δικαίωμα αλλά και **καθήκον τους** σε πολλές περιπτώσεις **να παρακολουθούν φανερά** τις συζητήσεις μεταξύ συνηγόρου και κρατουμένου. Είναι προφανές ότι η επικοινωνία μέσω του υαλόφρακτου εμποδίζει την άμεση και αδιαμεσολάβητη συνεργασία μεταξύ συνηγόρου και κρατουμένου. Είναι αδύνατη η πρακτική συνεργασία επί εγγράφων και η ανταλλαγή σημειώσεων και εγγράφων κατά τη διάρκεια της ενώ η πρόσθετη χρήση τηλεφωνικής συσκευής αφενός δημιουργεί την τεχνική υποδομή για την καταγραφή των σχετικών ακροάσεων και συνομιλιών και αφετέρου εύλογα επιτείνει το συναίσθημα ανασφάλειας των συνδιαλεγόμενων ως προς τη μυστικότητα της συνομιλίας τους.

Τα ερεθίσματα άλλωστε των εποχών που ζούμε κάθε άλλο παρά το αντίθετο διαμηνύουν. Τόσο η εγχώρια και όσο και η εισαγόμενη τάση δεν είναι τάση διεύρυνσης των δικαιωμάτων και των ελευθεριών, αλλά τάση συρρίκνωσης και περιορισμού τους σε μία εποχή όπου τα κυρίαρχα μοντέλα πολιτισμού και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προβάλλουν σωφρονιστικά πρότυπα τύπου Ιμραλί, Γκουαντανάμο και Αμπου - Γκράμπ, ανοχή στα βασανιστήρια και τις σύγχρονες «επιθετικές ανακριτικές τεχνικές» κ.λ.π. με το άλλοθι της τρομοκρατίας.

Είναι λοιπόν φανερό ότι το γκρέμισμα των τζαμιών δεν είναι υπόθεση οικοδομικών υλικών, αλλά υπόθεση θεσμών, καθώς οι νομικές μήτρες που γέννησαν τα υαλόφρακτα παραμένουν ολοζώντανες. Οι κοινοβουλευτικοί που συντάχθηκαν με το αίτημα οφείλουν να προχωρήσουν στη λήψη άμεσης νομοθετικής πρωτοβουλίας προκειμένου να τροποποιηθεί το άρθρο 52 του νόμου 2776/1999, έτσι ώστε να προβλεφθεί ρητά η κατάργηση κάθε παρεμβολής στην αμεσότητα της επικοινωνίας των δικηγόρων και των κρατουμένων και η παροχή των αναγκαίων ευκολιών που είναι απαιτούμενες για την ουσιαστική ευόδωση της συνεργασίας τους, καθώς και η απαγόρευση με απειλή πειθαρχικών και ποινικών κυρώσεων στους παραβάτες, σωφρονιστικούς ή αστυνομικούς, της παρεμπόδισης της ελευθερίας και του απόρρητου της επικοινωνίας συνηγόρου και κρατουμένου.